

Högskolan Gävle Sandviken

VETENSKAP, RELIGION ELLER HOKUS POKUS

En religionsvetenskaplig analys av kvantfysik och shamanism

KRISTINA W-HEDMAN

Religionskunskap C-uppsats VT 1998
Handledare Åke Tilander

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING

Bakgrund	sid 4
Syfte	sid 4
Problemformulering	sid 4
Metod	sid 4

RESULTAT

F. Capra: <i>Fysikens Tao</i>	sid 7
G. Zukav: <i>De dansande Wu Li - mästarna</i>	sid 9
G. Englund: <i>Så tänkte de; essäer om det forntida Egypten</i>	sid 11
V. Schauberger: <i>Samlingskompendium 1</i>	sid 12
O. Alexandersson: <i>Det levande vattnet</i>	sid 12
D. Eck: <i>Darsan, det gudomliga skådandet</i>	sid 13
R. Grigg: <i>Varandets Tao</i>	sid 14
G. Friberg: <i>Vi kommer att leva igen</i>	sid 15
J. Grant: <i>Jag var Egyptens drottning</i>	sid 16
A. Grimson: <i>Svartkonstbok</i>	sid 17
M. Harner: <i>Shamanens väg</i>	sid 18
O. Kharitidi: <i>Schamanens cirkel</i>	sid 19
R. A. Moody: <i>Återföreningar</i>	sid 21
S.Grof: <i>Människans okända världar</i>	sid 23

Fenomenografisk genomgång	sid 25
---------------------------	--------

DISKUSSION OCH SLUTSATS	sid 34
--------------------------------	--------

Litteraturförteckning	sid 38
-----------------------	--------

Abstrakt

Detta är ett försök att skildra den livsåskådningstradition som med utgångspunkt från moderna vetenskapliga resultat söker påvisa ett samband mellan dessa och den urgamla shamanistiska tradition som en gång varit världsomspännande och fortfarande lever i spridda rester av vissa kulturkretsar.

Jag har för detta ändamål läst den litteratur som jag här sammanfattar i resultatdelen samt redovisar under rubriken "Diskussion och slutsats" med en religionsvetenskaplig analys och en fenomenografisk genomgång.

Min forskningsuppgift är att utifrån ett religionsvetenskapligt perspektiv göra en deskriptiv analys av några centrala arbeten inom det som kallas den nya fysiken och en shamanistisk tradition i anslutning till den.

Den röda tråd som jag ser löpa genom denna litteratur påvisar dels utifrån olika förutsättningar *annorlunda* sätt att uppfatta och förhålla sig till "verkligheten" och dels finns här genomgående mer eller mindre religiösa övertoner. En gemensam nämnare för denna idétradition är även den parallell man ser mellan komplementaritet, dvs. ljusets våg/partikeldualism, och olika medvetandetillstånd. Detta innebär i båda fallen ett överskridande av vår vanliga tids- och rumsuppfattning. Vidare krävs det såväl inom shamanismen som i den kvantmekaniska forskningen att man är en kreativ medskapare, inte en objektiv iakttagare.

Bakgrund

Den kurs jag nu läser, "Religion 2000", har som sammanhållande tema "förändring", således med fokus på förändringar i religionens värld idag och framåt. Utrymme ges för nya tankar och nya religiösa rörelser som t.ex. den som ser en parallellism mellan den nya fysiken och den shamanistiskt inspirerade traditionen. Jag har valt att studera denna idétradition vars aktualitet direkt och indirekt bekräftas av debattartiklar på våra större tidningars kultursidor.

Häri finner jag en referens för ett mångårigt för att inte säga livslångt intresse som fördjupas ju mer jag läser och eljest erfar. I det shamanistiska förhållningssättet finns det strukturer som jag i mitt innersta kan "förstå", jag kan uppleva en identifikation. Jag är förvisso inte ensam om att känna mig alienerad i vår västerländska idétradition med rötter i Aristoteles' förnuftstänkande och juden-/kristendomens avståndstagande från vår intuitiva och sinnliga natur. Även inom naturvetenskapen har man på senare tid vidgat sin syn och börjar nu acceptera andra förhållningssätt än de i västerländsk idétradition gängse förekommande. Jag upplever detta både som en personlig och allmän upprättelse av en "förlorad heder" - och, inte minst, som ett framtidshopp.

Syfte

Jag önskar presentera och analysera denna idétradition, kartlägga och lyfta fram några väsentliga huvuddrag i dess religiösa framtoning.

Problemformulering

Min forskningsuppgift är att utifrån ett religionsvetenskapligt perspektiv göra en deskriptiv analys av några centrala arbeten inom det som kallas den nya fysiken och en shamanistisk tradition i anslutning till den.

Metod

Detta är ett försök att med utgångspunkt från moderna vetenskapliga resultat beskriva ett samband, en röd tråd som knyter an till den urgamla shamanistiska tradition som en gång varit världsomspännande och fortfarande lever i spridda rester av vissa kulturkretsar.

Jag har valt ut ett antal böcker som var och en på sitt sätt representerar ett annorlunda sätt att förhålla sig till och se den s.k. verkligheten vilken i grunden synes ha en illusorisk karaktär. Genom att lyfta fram några typiska drag ur dessa arbeten försöker jag finna en gemensam nämnare som påvisar huruvida det är rimligt att anta att världen verkligen kan uppfattas och tolkas på vitt skilda sätt.

Jag har för detta ändamål läst den litteratur som jag här sammanfattar i resultatdelen samt redovisar under rubriken "Diskussion och slutsats" med en religionsvetenskaplig analys och en fenomenografisk genomgång.

Fenomenografin som forskningsmetod

Fenomenologi är en klassisk forskningsmetod vars mål är att så bra som möjligt studera något. Det fenomen som man studerar beskrivs noga i alla dess aspekter. Detta fungerar bra när det gäller bilar etc., sämre vad gäller psykologi. Den enskilde deformerar ju den verklighet han/hon lever i. Det går ej att komma tillbaka till fenomenet "i sig". Fenomenografen däremot undviker det subjektiva fenomenet och säger sig försöka kartlägga de subjektiva upplevelserna, t.ex. hur man *upplever* hur man gör när man lämnar barnen på dagis.

Fenomenografi innebär alltså ett kartläggande av någons subjektiva uppfattning om något, "esse in psyko" (Kant) - till skillnad från fenomenologi som objektivt beskriver fenomenet i sig, hur något är, "esse in re". Fenomenografens uppgift är att finna och kategorisera alla skilda uppfattningar om fenomenet oavsett hur vanliga de är, han önskar finna deras vidd och spridning - medan fenomenologen söker finna essensen, det mest centrala i vad något är, den minsta gemensamma nämnaren. Fenomenografi är en kvalitativt inriktad analysmetod - fenomenologen *förklarar*, fenomenografen *förstår*.

Fenomenologin söker alltså själva källan till våra upplevelser, ej upplevelserna som sådana.

Ur filosofisk synvinkel är distinktionen mellan en självständigt existerande verklighet och uppfattandet av denna verklighet ett klassiskt realistiskt påstående. Fenomenografin utgår också ifrån att det existerar en verklighet utanför människan men att verklighetens betydelse eller mening konstitueras genom det mänskliga uppfattandet av den. Detta betyder att fenomenografin utgår från att ett objekts mening inte är givet på förhand. Det betyder följaktligen att objektets mening konstitueras genom människans tolkning. Detta antagande utgör en skiljelinje mellan Husserlsk fenomenologi och fenomenografin. Husserl (1962) antog att en verklig värld existerar och att det är möjligt att begripa dess innebörder. Husserl gick vidare ifrån att objektets existens och betydelse är oberoende av subjektets sätt att förstå det, dvs oberoende av individens kognition. Han menade att objektets existens och betydelse (mening) förmedlas via erfarenheten av den. I fenomenografin antar man däremot att objektets existens och betydelse är beroende av subjektets kognition. I fenomenografi betonas att erfarenheten är den grund utifrån vilken uppfattningen skapas och att verkligheten konstitueras av uppfattandet.

I fenomenografin, liksom i största delen av västerländsk forskning, menar man att det är möjligt att jämföra uppfattningar som människor har av en yttre verklighet med en yttre verklighet. I fenomenografin måste detta emellertid ske genom en jämförelse av olika människors uppfattningar av samma aspekt av den yttre verkligheten. Man menar att det är omöjligt att jämföra människors uppfattningar av verkligheten med verkligheten själv därför att verkligheten konstitueras av mänskligt uppfattande av den.¹

Fenomenet i sig, "das Ding an sich", "esse in re", kan även beskrivas som den noumenala världen (av lat. nomen=namn: nominalism=allmänbegrepp är blott namn, utan självständig existens) till skillnad från den fenomenala världen dvs. kunskap om tinget som världen ter sig för oss, visar

¹ M Uljens, sid 14

sig för oss; som vi ser den (fenomenologi=vetenskapen om företeelser; vad upplevelser betyder psykologiskt). Detta förutsatt att det finns en yttre verklighet dvs. att vissa strukturer finns implicita ute i verkligheten och att det finns en distinktion mellan en självständigt existerande verklighet och uppfattandet av denna verklighet; mellan hur något *är* och hur något *uppfattas* vara.

Den kvalitativa forskningsmetoden innebär att man systematiskt ska karaktärisera något, finna orsaker därtill samt skapa fruktbara hypoteser därav. Man söker finna de kategorier, beskrivningar eller modeller som bäst beskriver något fenomen eller sammanhang i omvärlden. Man vill gestalta eller beskriva människors uppfattningar av olika aspekter på omvärlden. Bakgrunden är att man i fenomenografin utgår ifrån att företeelser i världen kan ha olika innebörd för olika människor. Man har olika uppfattning - men ordet har en annan innebörd än i vardagspråket. Man talar om uppfattning *av* något, och syftar då på individens grundläggande förståelse av något, utan värdering.

Sammanfattningsvis kan man således säga att fenomenologi försöker beskriva kärnan, vad något "i absolut mening" är - medan fenomenografi försöker gestalta det yttre skeendet genom att kartlägga skilda uppfattningar man kan ha av olika fenomen.

En fenomenologisk utgångspunkt är att vara radikalt fördomsfri - medan man inom åter andra traditioner gör sin studie inom ramen för en viss tolkningsteori, ex. marxistisk eller feministisk. Metod och teori är ej samma sak! Den forskningsmetod man väljer bör vara ett smidigt verktyg för att ge kunskap om det aktuella problemet.

Marton kallar den fenomenologiska ansatsen, hur något faktiskt är, för *första ordningens perspektiv* - det är vad som kan observeras utifrån. Den fenomenografiska ansatsen, hur någon upplever något är *andra ordningens perspektiv*, huruvida detta är sant eller falskt spelar här ingen roll.²

Denna fenomenografiska genomgång begränsas alltså till andra ordningens perspektiv och utgångspunkten är ett empiriskt material bestående av ett antal böcker i sammandrag. Nästa steg är en kvalitativ analys som strävar efter att beskriva olika typer av resonemang och sålunda i kategorier gestalta variationen av hur ett fenomen framstår på olika sätt hos människor. Uppfattning står även ofta för det som är underförstått. Processen innebär att man fördjupar sin förståelse av det empiriska materialet genom att reflektioner och material konfronteras med varandra. Kärnan i analysen är sökandet efter skillnader och likheter. Man väljer att fokusera på företeelser ur någon bestämd aspekt, man specificerar och avgränsar sitt forskningsproblem genom att med hjälp av en eller flera frågor komma åt olika aspekter av ett fenomen. Genom jämförelse av likheter och skillnader i utsagorna kategoriserar man dem så i skilda grupper.

² S. Larsson sid 12

RESULTAT

FRITIOF CAPRA: "FYSIKENS TAO"

Fritiof Capra är författare i teoretisk fysik och förestår ett internationellt institut som arbetar med nya ekologiska visioner. Han visar i denna bok, som handlar om universums enhet och den nya fysiken, på viktiga likheter mellan österländsk filosofi och religion och modern västerländsk naturvetenskap i synen på de universella gåtorna. Den nya fysikens rön ställs mot gamla urkunder från hinduism, buddhism, taoism och zen. Han härleder den västerländska ståndpunkten till Aristoteles såsom varande den som systematiserade och organiserade antikens vetenskapliga kunskaper och skapade den plan som skulle vara grunden för den västerländska synen på universum i tvåtusen år. Men Aristoteles själv trodde att frågorna om människosjälens och kontemplerandet över Guds fullkomning var mycket värdefullare än utforskningar av den materiella världen. Anledningen till att Aristoteles' modell av universum inte ifrågasattes på så lång tid var just detta bristande intresse för den materiella världen, och den kristna kyrkans starka grepp till stöd för Aristoteles' doktriner under hela medeltiden.³

Även Descartes' filosofi får en släng av slev. "Cogito, ergo sum" (jag tänker alltså är jag) har fått västerlänningen att identifiera sig med sitt intellekt i stället för med hela sin organism. Till skillnad från den mekaniska, västerländska synen är den österländska världssynen "organisk". För den österländske mystikern står alla ting och händelser som sinnena uppfattar i samband med varandra, de är bara olika aspekter eller manifestationer av samma yttersta verklighet. Denna bok vill påvisa att den moderna fysiken går långt utöver teknologin, att fysikens väg - eller TAO - kan vara en väg med hjärta, en väg till andlig kunskap och till självförverkligande.

Newtons mekanik betraktades länge som den slutgiltiga teorin för att beskriva alla naturfenomen, tills man upptäckte elektriska och magnetiska fenomen som inte hade någon plats där. Newtons modell är giltig bara för föremål som består av ett stort antal atomer, och bara för hastigheter som är små jämfört med ljusets. Den måste därvidlag ersättas med för det första kvantteorin, för det andra relativitetsteorin.

På denna resa till det oändligt lillas värld var det viktigaste steget, ur filosofisk synpunkt, det första: steget in i atomernas värld. Då vetenskapen sonderade atomen och utforskade dess uppbyggnad överskred den gränserna för vår sinnliga fantasi. Från och med nu kunde den inte längre absolut säkert lita på logiken och sunda förnuftet. Atomfysiken gav vetenskapsmännen de första glimtarna av tingens grundläggande natur. Liksom mystikerna handskades fysikerna nu med en ickesinnlig erfarenhet av verkligheten, och liksom mystikerna måste de räkna med denna erfarenhets paradoxala aspekt. Från och med då blev därför den moderna fysikens modeller och bilder släkt med den österländska filosofins.

Albert Einstein trodde starkt på naturens inneboende harmoni, och hans djupaste intresse under hela sitt vetenskapliga liv var att finna en enhetlig grund för fysiken.

³ sid 21

Han började närma sig detta mål genom att konstruera en gemensam ram för elektrodynamiken och mekaniken, den klassiska fysikens båda separata teorier. Denna ram är känd som den särskilda relativitetsteorin (1905). Den enade och kompletterade den klassiska fysikens uppbyggnad, men samtidigt medförde den drastiska förändringar i de traditionella tid- och rumsbegreppen och underminerade en av grundvalarna för Newtons världsuppfattning.

Enligt relativitetsteorin är rummet inte tredimensionellt, och tiden ingen separat enhet. Båda är intimt sammanknutna och bildar ett fyrdimensionellt kontinuum, "rum-tid". Detta kräver en modifiering av hela den ram vi använder för att beskriva naturen, nämligen insikten att massan inte är något annat än en form av energi, ett förhållande som uttrycks i Einsteins berömda ekvation $E=mc^2$, där c är ljusets hastighet.⁴

1915 lade Einstein fram sin *allmänna relativitetsteori*, där den särskilda teorins ramar vidgas till att även omfatta gravitationen. Gravitationskraften har enligt Einstein den effekten att den "kröker" tid och rum.

Omkring sekelskiftet började även atomerna att utforskas (av von Laue, E.Rutherford m.fl.).

Det är inte lätt att få en känsla för atomernas storleksordning. Den ligger för långt från vår makroskopiska skala. En atoms diameter är ungefär en millimeter dividerad med tio miljoner. Om man vill föreställa sig vad det innebär kan man tänka sig att en apelsin förstorats så den blivit lika stor som Jorden. Atomerna i apelsinen blir då lika stora som körsbär. Myriader av körsbär, tätt packade i ett klot lika stort som Jorden - det är en förstorad bild av atomerna i en apelsin.

En atom är alltså ytterst liten jämfört med makroskopiska objekt, men ändå är den jättelik jämfört med atomkärnan. Om vi tänker oss atomerna stora som körsbär kan kärnan ändå inte ses med blotta ögat. För att vi ska kunna se kärnan måste vi göra atomen lika stor som världens största kupol, på Peterskyrkan i Rom. I en så stor atom skulle kärnan vara lika stor som ett saltkorn.⁵

Materiens subatomära enheter är mycket abstrakta, och har två aspekter. Beroende på hur vi betraktar dem framträder de ibland som partiklar, ibland som vågor, och denna dubbla natur har även ljuset ...⁶

Den skenbara motsägelsen mellan partikelbilden och vågbilden löstes på ett oväntat sätt, som skakade grunden för den mekaniska världsuppfattningen - föreställningen att materien är verklig.⁷

Kvantteorin har alltså krossat de klassiska föreställningarna om solida objekt och om strängt deterministiska naturlagar. Den avslöjar även en grundläggande enhet hos universum då den visar att vi inte kan dela upp världen i minsta enheter som existerar oberoende av varandra. Till yttermera visso består de atomer som bildar den solida materien nästan uteslutande av tomrum... Vad som "håller samman världen" är den elektromagnetiska attraktionen mellan den positivt

⁴ sid 56

⁵ sid 59

⁶ sid 60

⁷ sid 61

laddade atomkärnan och de negativt laddade elektronerna. Hela universum framträder som en dynamisk väv av energimönster som inte kan skiljas åt!

Buddhismens centrala tema handlar om alla tings och skeendes enhet och inbördes sammanhang. Denna idé är alltså inte bara kärnpunkten i den österländska världsuppfattningen utan även grundläggande i den världsbild som håller på att framträda ur den moderna fysiken.

I atomfysiken kan vetenskapsmannen inte uppträda som en oengagerad och objektiv iakttagare utan blir så inblandad i den värld han iakttar att han påverkar objektens egenskaper.

*Idén om deltagande istället för observation har först nyligen formulerats inom den moderna fysiken, men är väl känd för var och en som studerat mystik. Mystik kunskap kan man aldrig få bara genom observation, utan bara genom att delta med hela sitt väsen.*⁸

Buddhisten tror inte på en yttervärld som existerar oberoende och separat, och i vars dynamiska krafter han skulle kunna placera sig själv. Yttervärlden och hans inre värld är för honom bara två sidor av samma väv, där alla krafter, alla medvetandeformers och alla medvetandeobjekts trådar knyts samman till ett oupplösligt nät av ändlösa, ömsesidigt betingade relationer. (Lama Anagarika Govinda)⁹

Den kosmiska väven lever - det är en av den österländska filosofins viktigaste teser; allt är rörligt, flödande och föränderligt och alla ting växelverkar med varandra på så sätt att vart och ett i sig rymmer alla de andra... (jmf. hologram). Även den moderna fysiken har kommit fram till detta - materiens dynamiska aspekt uppstår i kvantteorin som en följd av atompartiklarnas vågnatur, deras egenskaper kan bara förstås i ett dynamiskt sammanhang, utifrån rörelse, växelverkan och omvandling.

"Shivas dans" är det dansande universum, det oupphörliga energiflödet som går igenom en oändlig mångfald av mönster och smälter in i varandra.

Kvant = minsta enhet av (strålnings)energi

Kvark = hypotetisk elementarpartikel

GARY ZUKAV: "DE DANSANDE WULI-MÄSTARNA, EN ÖVERSIKT ÖVER DEN NYA FYSIKEN"

WuLi är kinesiska för "fysik". Men det är ett mångskiftande uttryck som också betyder "mönster av organisk energi" eller "upplysning" eller "jag griper mina idéer" etc. Gary Zukav vill med bokens titel ge uttryck för den nya fysikens många fasetter. När han började studera ämnet fann han snart att det var omöjligt att skilja från filosofin. Han definierar en "vetenskapsman" som en person som försöker lära känna den fysiska verklighetens sanna natur, som sysslar med det okända. Den som ägnar sig åt att tillämpa redan kända tekniker och principer kallar han "tekniker".

⁸ sid 127

⁹ sid 128

Han presenterar initierat mängder av fakta om atomer, som t.ex. Niels Bohrs, en av den nya fysikens grundare, upptäckt av elektronernas banor eller "skal". Han påpekar att relativitetsteorin kan medföra den anmärkningsvärda upplevelsen att tid och rum är mentala konstruktioner. Här finns även en grundlig redogörelse för Newtons, Descartes, m.fl:s upptäckter och idéer som format det västerländska tänkandet.

*Kort sagt: om vi accepterar den newtonska fysikens determinism - om universum verkligen är en Stor Maskin - var allt som skulle komma att hända i det bestämt från det ögonblick då universum skapades och sattes i rörelse, allt har från tidernas gryning förutbestämts, inbegripet illusionen att ha en fri vilja. Enligt kvantmekaniken däremot är universums natur sådan att vi måste välja vilken aspekt av den vi vill veta mest om, för vi kan bara bestämma en aspekt med precision.*¹⁰

Därav kan man enligt Zukav sluta att i den klassiska fysiken är allt förut(ödes)bestämt medan vi däremot enligt kvantmekaniken är fullt ansvariga såsom varande medskapare.

På den subatomära nivån förvandlas hela tiden energi till massa och massa till energi. Kvantmekaniken uppfattar subatomära partiklar som "tendenser till existens", och där finns ingen objektivitet dvs. vi kan ej utesluta oss själva ur bilden. Vi är en del av naturen, fysiken har blivit en del av psykologin. C.G. Jung skrev: "Det är en psykologisk regel att när en inre situation inte görs medveten inträffar den utanför..." Och hans vän, fysikern och nobelpristagaren Wolfgang Pauli uttryckte det så här: "Från ett inre centrum förefaller psyket röra sig utåt och in i den fysiska världen." Om dessa män har rätt är fysiken studiet av medvetandets struktur.¹¹

1927 samlades ledande fysiker i Bryssel och dryftade kvantmekanikens centrala filosofiska fråga: "Vad är det som kvantfysiken beskriver?" Detta ledde till den s.k. köpenhamnstolkningen som påbörjade en monumental återförening av den rationella delen av vårt psyke, som exemplifierades av naturvetenskapen, och den andra delen av oss som vi ignorerat sedan 1700-talet: vår irrationella sida.

Denna bok behandlar enligt gängse uppfattning svåra saker, Albert Einstein ansåg dock att "de flesta av de grundläggande tankarna i vetenskaperna är egentligen enkla och kan, som regel, uttryckas på ett språk som begrips av var och en".

(Matematik är ett högt strukturerat sätt att tänka: matematiken är fysikernas mest kortfattade uttrycksform, ett språk som olyckligtvis är obegripligt för de flesta av oss.)

F.ö. kan man i denna bok tillägna sig gedigna kunskaper om t.ex. ljuset. Allt är välskrivet och pedagogiskt presenterat och förvånansvärt tillgängligt. Boken är på närmare 400 sidor och behandlar i många fall samma begrepp som Capra tar upp i sin bok.

Vetenskap innebär ständig strävan och ständiga framsteg mot mål som den poetiska intuitionen kanske kan uppfatta men som intellektet aldrig helt och fullt kan omfatta. (Max Planck, kvantmekanikens fader)¹²

¹⁰ sid 53

¹¹ sid 58

¹² sid 368

GÖREL ENGLUND: "SÅ TÄNKTE DE;ESSÄER OM DET FORNTIDA EGYPTEN"

Detta är en fascinerande och välskriven bok av G. Englund som är egyptolog vid Uppsala universitet. Hon förmedlar insiktsfullt hur människan tänkte och levde, hon lotsar verkligen läsaren in i den egyptiske forntidsmänniskans narrativa universum.

Två nyckelbegrepp som är aktuella i vår tid är "nätverk" och "ekologi".¹³ Dessa båda begrepp var viktiga även för egyptierna men Görel Englund gör den distinktionen att vi blott använder orden horisontellt medan egyptierna även förstod dem vertikalt, dvs. i deras värld var högre immateriella nivåer, den psykiska och vidare den gudomliga, lika verkliga som vår materiella värld. Allting i tillvaron stod i ständig förbindelse: materien, naturen, det emotionella, gudavärlden, skaparguden, urenheten. De moraliska och etiska målen var högt ställda. För både kungen och folket gällde att leva ett rättvist och altruistiskt liv. Detta goda och visa levnadssätt kallades för Maat. Deras livsåskådning satte Maat som den vägledande principen, en etisk regel som beskrev ett förhållningssätt som avsåg att skapa ett gott och välordnat och rättfärdigt samhälle.

Ordningprincipen maat personifierades till gudinnan Maat vars symbol var en strutsfjäder; hon var sanningens, rättvisans och harmoniens härskarinna. I grund och botten är Isis, Hathor och Maat identiska – de representerar under tre olika namn den femininitet som är inneboende i den androgyna skaparguden Atun. Atun betyder både "ingenting" och "allt". (Är namnlikheten med "Adam" en tillfällighet?) Myten beskriver denna urenhet som androgyn; den var trög och energilös men bärare av potentiell energi. Skapelseberättelsen ger en bild av hur den energipotentialen manifesterar sig, dvs. passerar gränsen mellan oskapat och skapat – kaos övergår i kosmos. Atun "födde" därvid Shu och Tefnet vilka ses som de manifesterade polariseringar i den maskulina och feminina aspekten av enheten Atun. Shu och Tefnut, de båda horisontlejonerna, födde i sin tur Geb och Nut (jorden och himlavalvet) vilka i sin tur födde Osiris och Isis samt Seth och Nephthys; dessa nio gudar bildade enneaden. Skaparguden var dessutom omgiven av en mängd andra gudar. Han gav dem alla liv och genom dem framträdde hans kraft – alla gudar var sidor av hans väsen. Även den första manifesterade företeelsen i skapelsen dvs. solen och ljuset, var han själv.

Egyptierna såg utvecklingen och tiden som cykliska fenomen. Allting går i kretslopp; på en ring är varje punkt början och slut.

Osiris var dödsrikets gud, som kung i dödsriket avbildades han svart. Svart är natten då allting vilar inaktivt i sömn. I hinsidesvärlden fungerar vare sig tiden eller rummet som här. Det som strukturerar rummet är väderstrecken och de finns inte där, ej heller tiden har någon utsträckning utan ligger samlad i en punkt.¹⁴ Detta kan verka skrämmande, liksom allt som vätter mot död och kaos. Osiris var den döde kungen men laddad med potentiellt liv, liksom skaparguden Atun. Han var även fruktbarhetsguden, den svarta jorden, och representerade då även den växtkraft som ligger innesluten i ett till synes dött sädeskorn. Osiris var androgyn.

Nut (fem.) var himlavalvet och Geb (mask.) var jorden. Vi är vana att betrakta jorden som den feminina polen. Att så ej var fallet i Egypten torde bero på att det aldrig regnade där, himlen var inte aktivt givande.

¹³ sid 11

¹⁴ sid 172 f

VIKTOR SCHAUBERGERS SKRIFTER, SAMLINGSKOMPENDIUM 1

Schauberger tillhörde en mycket gammal släkt av "skogsmänniskor", ättens valspråk lydde "Fidus in silvis sientibus" (trogen de tysta skogarna). Han ärvde både en gedigen kunskap om naturen och en stark känsla för den. Han var en kraftfull, intuitiv och lyhörd man och han studerade bl.a. vattnets rörelser och dess inneboende kraft, han skriver: "Jordens vatten är inte något som man kan behandla hur som helst, som ett dött ting. Vattnet är inte bara H₂O utan en levande organism med egna lagar som måste respekteras av människan om inte konsekvenserna ska bli ödesdigra". Han beskriver t.ex. hur han iakttar ormens sätt att röra sig i vattnet och därav lär sig hur man effektivt kan flotta timmer.

Kompendiet innehåller mängder av fascinerande naturiakttagelser som "att ett vattendrag i naturriktig omgivning och i en naturlig rörelse bygger upp en speciell energi som bl.a. strömmar i motsatt riktning mot vattnet. Denna energi använder forellerna. I ett lämpligt utformat vattenfall kan man urskilja denna energiström som en ljuskanal inuti vattenstrålen. Forellen uppsöker denna energikanal och suggs uppåt inuti en tromb".

En annan av Schaubergers huvudteser handlar om implosion. Han menade att den nuvarande tekniken använder sig av fel rörelseart (explosion) vilken är densamma som naturens nedbrytande metod, en dödsteknik. För sin uppbyggnad använder naturen en annan rörelseart, nämligen implosionen.

Han intresserade sig mycket för spiralrörelsen och menade att naturen söker hindra en rak rörelse. I naturen härskar två krafter: 1. *gravitationen* - strävan nedåt, 2. *levitationen* - strävan uppåt; "i kampen mellan det urkvinnliga, den uppbyggande livsprincipen, och den befruktande, den urmanliga principen, beror det på den cykloida rörelseartens avgörande roll om levnadsstandarden ska stiga eller sjunka".

OLOF ALEXANDERSSON: "DET LEVANDE VATTNET"

Denna bok utkom 1981 och tillägnas Walter Schauburger som fortsätter sin faders verk. Olof Alexandersson presenterar först Viktor Schauburger, denne "skogens och vattnets son". Han berättar om hans många olika uppfinningar, säregna genialitet och även om hans tragiska levnadsöde: hur han motarbetades och trakasserades av sina avundsmän för att slutligen under falska förespeglningar lockas till USA av CIA-agenter där han "internades" i en öken och tilläts återvända hem först sedan han bestulits på alla sina skrifter och ritningar om implosionsteori. Denna bittra erfarenhet ändade hans liv.

Alexandersson beskriver Schaubergers vattenbyggnadsteknik och även hans kretsloppstänkande och hur man kan göra källvatten på konstgjord väg. (Schauberger godkände ej uppumpat grundvatten som dricksvatten, det vattnet är "omoget".) Här beskrivs hur skogen fungerar som landskapets kraftcentrum, hur Schauburger uppfattade "de båda rörelseformerna" (se samlingskompendiet) och hans implosionsteori.

En gång när Schauburger höll på att förvandla kloakvatten till rent källvatten fick han besök av några lärda judar som undrade varifrån han fått denna kunskap. Denna process hade forna tiders hemliga judiska kunskap känt till, men den var sedan länge förlorad. Schauburger svarade att han hade "arvminnets gåva", han behövde ej lära sig eller samla bevis - han visste. Därför såg han

genast skeenden i naturen som ingen annan kunde se. En vän och medarbetare till Schauberger säger om honom: "Man fick en bestämd känsla av att här talade en genial människa som hade ett inre skådande med en blick inför vilken naturens element och livets alla strukturer visade sig obeslöjade, väntande på att få föras in i en rätt ordning..."

Viktor Schauberger menade sig intuitivt förstå att vår nuvarande vetenskapliga världsuppfattning är felaktig. Under det att naturen visar sig följa en "centripetal dynamik" i en utvecklingsrörelse som ständigt är riktad mot ett hinsides, ett "transcendent" mål, har vetenskapen och dess redskap, tekniken, i sin andliga uppfattning, sina modeller, sina konstruktioner och teorier ställt sig i klar motsats mot denna naturens utveckling. - Ändå borde en revision av denna verklighetsuppfattning ha gjorts för länge sedan med hänsyn till de upptäckter som gjorts av de stora fysikerna Einstein, Planck m.fl. vilka ryckte undan grunden för en statisk världsbild.¹⁵

Schauberger kritiker av den gängse naturvetenskapligt-tekniska uppfattningen om naturen samlade sig i anklagelsen att man på det hållet "tänkte en oktav för lågt". Han menade med detta att den kvantitativa, mekaniskt-materialistiska aspekten dominerade medan den kvalitativa synen på naturen fick för ringa utrymme.

Viktor Schauberger dog 1958.

DIANA L. ECK: "DAR´SAN, DET GUDOMLIGA SKÅDANDET"

I förordet kan man bl.a. läsa följande:

Det här är en essä om "skådandets" makt och betydelse i den hinduistiska traditionen. Ur hinduistisk synvinkel är det inte bara nödvändigt att gudarna håller ögonen öppna. Det måste också människan göra för att kunna komma i kontakt med dem, för att vinna deras välsignelser och lära känna deras hemligheter. När hinduer går till templet, möter deras blickar Guds mäktiga och gränslösa blick. Det kallas dar´san, "skådande" av gudabilden, och utgör det allra mest utbredda och betecknande inslaget i hinduisk kult.

Boken handlar även om andra hinduiska begrepp och ritualer men jag tar enbart upp "dar´san" eftersom "skådandet" är vad som i detta sammanhang intresserar mig. "Dar´san" är i och för sig ett vitt begrepp som saknar motsvarighet hos oss. När hinduer går till ett tempel är det inte för att dyrka gudabilder, utan för dar´san: att se och även bli sedd... Alltså ett slags uppgående i det gudomliga. Betraktandet av gudabilden är en kulthandling och genom ögonen erhåller man gudomens välsignelse. Även en helig ort, ett berg etc. som man vallfärdar till kan ge dar´san. Den vikt som läggs vid seendet symboliseras av ögat och dess potentiella makt. Det sägs att när gudarna rör sig bland människor känns de igen på ögonen som aldrig blinkar. Deras blick och vaksamhet är oavbruten. I senare hinduisk tradition, efter det att gudabilder börjat tillverkas, var ögonen den sista delen av den antropomorfa bilden som skars ut och sattes på plats. Därefter insattes "andan" (prana) i bilden och en ceremoni hölls under vilken ögonen rituellts öppnades med en guldnål eller ett sista penseldrag.

¹⁵ sid 119

Seendet är, enligt indiska föreställningar, en blickens rörelse mot objektet. Blicken vidrör det och erhåller dess form. Beröringen är ytterst den förbindelse genom vilken det synliga låter sig uppfattas. I samband med att ögonen rör vid objektet förmedlas dess inneboende pulserande livskraft. Seendet är inte endast ett slags "beröring", det är också kunskap, "insikt". En hindu anser inte att Gud är osynlig, tvärtom, det är bara det att de flesta av oss inte har tillräckligt förfinad syn för att kunna se. (Konsthistorikern S. Kramisch)¹⁶

RAY GRIGG: "VARANDETS TAO: EN BOK FÖR TANKE OCH HANDLING"

Ray Grigg som tidigare verkat som religionslärare men numera är författare på heltid säger om sitt skrivande:

Den intellektuella kampen och färden med orden åstadkommer ingenting och leder ingen vart. Men färden måste ändå göras, eftersom det är enda sättet att finna begynnelsen. Det är därför som kärnan i zenbuddhismen och taoismen är så viktig - dessa läror visar oss tillbaka till begynnelsen, så att vi kan gå vidare på ett visst sätt när vi nått vårt mål.

Denna bok är inspirerad av Lao Tzus "Tao Te Ching" som skrevs i Kina c:a 400 år f.Kr., den är dock ingen direkt översättning av Tao Te Ching utan en tillämpning av dess andemening på tanke och handling. Tao Te Ching är ett rikt och subtilt verk som ständigt gäckar varje slutgiltig tolkning. Lao Tzu insåg att vi förstår livet genom att gå rakt in i det, inte genom att försöka förstå det som objektiva iakttagare. Taoisten har en djup respekt för Naturen som lärare; de intuitiva, icke-verbala och antidogmatiska egenskaperna är grundläggande i taoismen. Att förstå är att uppleva, att vara delaktig. Ord skapar ställföreträdande upplevelser; man måste "förstå" skämtet, inte dess förklaring. Paradoxer är naturliga.

Boken innehåller 81 korta kapitel (förutom förord etc.). Ofta ligger det betydelsefulla i ett kapitel inte i själva tankarna utan i de sammanlänkande utrymmena mellan dem. Att läsa mellan raderna är dynamiken i förståelsen.

Det finns en inneboende balans och harmoni i tingens grundnatur, som taoisten förtröstar på. Syftet med att "röra sig med Tao" är att bringa allt det som finns inom och utom en i samklang, i dynamisk balans. Att vara balanserad är att balansera - och att inse att harmoni är något komplext och dynamiskt. Balans är inte ett tillstånd utan en process.

En sten är också en balanserad kärna. Detsamma gäller för trädet, floden, månen och grodan. Människorna står inte bara i relation till varandra utan till allting. Visa aktning för grodan. Bevara balansen med träden och floderna. Låt er balanseras av stenen.¹⁷

Genom att man förlorar känslan av olikhet blir det som händer det man tänker och gör.

¹⁶ sid 3

¹⁷ sid 24

Några kinesiska begrepp:

HSIAN SHENG: Ingenting fungerar ensamt utan bara i relation till annat. Detta begrepp är den kinesiska motsvarigheten till Indras halsband i den hinduiska traditionen och föreställningen om komplementaritet (det begrepp som utvecklades av Niels Bohr för att förklara ljusets vågpartikeldualism) i kvantfysiken. Att förutse resultatet av något vi tänker och säger kräver en holistisk förnimmelse av dess förhållande till allt annat.

HSUAN: "Tomrummet", den potentiella kraft som var tystnaden före Big Bang.

T'AI CHI: Att vara med i stället för mot. Genom att vara ett med tingen rör sig energin fritt.

TAO kalls ofta "vägen"; den talar om tingens natur, om hur universum fungerar. TAO är dock gåtfullt, undanglidande, paradoxalt, någonting som är utanför definitionens gräns helt enkelt därför att ingenting kan finnas utanför den. Vi kan inte lösgöra oss från den för att förklara den: kvantfysiken gör klart för oss att det är omöjligt. TAO är inte en sak vi upptäcker utan en process vi påbörjar. Vår medvetenhet om den äger rum medan vi rör oss med den. Att vara medveten om den är samma sak som att påbörja den, att hitta Vägen.

GÖSTA FRIBERG: "VI KOMMER ATT LEVA IGEN"

Detta är en fascinerande och poetisk antologi med de nordamerikanska indianernas och eskimåernas dikter, myter och visioner, urval och översättning av Gösta Friberg (själv poet och författare). I det insiktsfulla förordet skriver han att magins viktigaste funktion är "att ritualisera hoppet och livskänslan, att ladda den som utför den magiska ritualen eller besvärjelsen med en förnyad livskänsla och skärpt uppmärksamhet". Han menar att i den icke-teknologiska världen skapar den omgivande naturens irrationalitet en motpol av magiskt tänkande som hjälper människan att finna en balans med den ständigt föränderliga omvärlden. Magin är helt enkelt en överlevnadsteknik.

Att utifrån något så när rationella och socialt trygga system se ner på det magiska tänkandet och tro sig själv vara helt fri från det visar bara på avskärmning och brist på inlevelse.

Han beskriver även en form av rituell magi som är ett sätt att ge människorna respit när det hänt en olycka, att lägga in tid mellan katastrofen och den påföljande chocken. Det ger stammens medlemmar en reträtt undan kaos och det svarta "språklösa" tomrummet som man gradvis återerövrar och besestrar mot diktens ljusflimrande bilder.

Här beskrivs även en mytisk parallell till det kinesiska HSUAN (se ovan): Navaho-indianernas skapelsemyt börjar i den mörka och understa av alla världar. I denna myt är det människan som inifrån sig själv undan för undan skapar sitt universum. (Denna myt kan även läsas som en individuationsprocess.) Det man kan spåra i denna och andra indianska myter är en människosyn där dialektiska krafter utgår från samma Jag- och mytkärna, föreningen mellan himmel och jord är ett genomgående tema inte som i det kristna västerländska tänkandet, splittringen. Där finns även en samhörighet med djurens värld, ofta gestaltad i mytfiguren Coyote, prärievargen som är halvt mänsklig. Friberg menar att denna djurmänniska står för ett tidigt stadium i indianernas utveckling som inte har någon direkt motsvarighet i de europeiska myterna - jag kommer dock att

tänka på "Djurens herre", vildmannen "the Green Man", Enkidu i Gilgames-eposet, vem var väl han...

Coyote är också stammens "kollektiva skugga" i vilken var och en kan känna igen sina infantila böjelser.(Jmf. Loke med flera trixtertyper, min anm.) Han framstår som ett varnande exempel på den totala driftsutlevelsen - men samtidigt i statiska och låsta lägen är det just hans anarkistiska läggning som förändrar och driver fram en ny utveckling.

En annan intressant mytisk gestalt i den indianska mytologin är Quetzalcoatl, den befvädrade ormen som tillhör både ljuset och mörkret.

Shamanens uppgift är att stå i kontakt med makterna, han ska bota sjuka, ledsaga de avlidnas andar till dödsriket etc. För att utröna framtiden etc. företar han magiska resor under vilka hans kropp är försänkt i trance. Han genomkorsar en psykisk och emotionell geografi där han möter krafter som han visionärt personifierar.

JOAN GRANT: "JAG VAR EGYPTENS DROTTNING"

Författaren lär ha skrivit denna bok i ett tillstånd av medial trance. Den är skriven i jag-form och handlar om en faraonsk prinsessas liv, hennes uppväxt, initiering i den esoteriska kunskapen, kröning och vardagsliv i Egypten under den första dynastin. Anders Österling skriver om den: "det skildrade har en inspirerad åskådlighet och en lysande klarhet i färgerna, som tyder på att stoffet inte längre är stoff utan levande andligt innehåll."

Jag berör här endast ett par partier som handlar om "skådandets konst" i tempelutbildningen:

Under mitt femte år i templet var vi tolv lärlingar som skulle bli Anubis-präster och fyrtio som skulle bli skåderskor. En skåderska får lära sig att lämna sin kropp genom att betrakta en ljuspunkt, stundom en låga men oftast solljus som återkastats från en skål av polerat silver.¹⁸

I det åttonde året av min regering hade min ande, som vakade över landet när jag sov, varnande bud med sig tillbaka. I drömmen såg jag templets skåderskor, och de ropade att de blivit blinda; och jag såg också i drömmen hela landet Kam långt under mig, och från öster kom ett mörkt moln som svepte fram mot Kam från det Smala Havet. Därpå såg jag mitt palats, och fram mot det myllrade en här av svarta myror.

Och när jag vaknade förstod jag att min dröm var en symbol för vad jag ville att min kropp skulle komma ihåg, för jag hade brådstörtat återvänt till den. Jag visste att fara hotade Kam, men jag visste inte i vilken form: om det var hungersnöd eller pest eller en anfallande här. Därför skickade jag snabbt bud till Atets tempel för att tillkalla Ney-sey-ra och be honom ta med två av de bästa skåderskorna så att jag kunde utfråga dem.

När de kom inför mig, frågade jag skåderskorna vad de sett under de senaste dagarna. Och de sade att spegelytorna i deras pyramider förblivit tomma. Då berättade jag min dröm för Ney-sey-ra och bad honom ta reda på vilken fara som

¹⁸ sid 93 f

hotade landet. Han tog en silverspegel från bordet och såg på en glänsande punkt solljus som återkastades från den och befriade så sin ande från kroppen. Därpå täckte han sina ögon med handen, och hans kropp omtalade de ting hans ande såg fjärran från den. "Öster om floden är ett svart moln. Det är ett moln av ond magi som satts där för att förblinda de ögon som vill se genom det. Men med min vilja driver jag molnet tillbaka... Jag ser en stor här nalkas."¹⁹

ATRID GRIMSSON: "SVARTKONSTBOK, OM SHAMANISM, FOLKLIG LÄKEKONST OCH MAGI"

På bokens baksida kan man bl.a. läsa följande:

Detta är en modern svartkonstbok med många konkreta beskrivningar av hur man får magisk kraft och insikt, hur man umgås med de döda, botar sjukdomar, påverkar väder och vind och skyddar sig mot svart magi och onda anslag. - Atrid Grimsson har tagit fram det bästa ur gamla svartkonstböcker och han visar hur de folkliga botarna arbetade konkret med kraften. Han delar också frikostigt med sig ur sin rikhaltiga magiska erfarenhet.

Det var inte utan en viss skepticism som jag började läsa denna bok, den visade sig dock vara både välskriven och informativ på ett balanserat sätt. Atrid Grimsson berättar i inledningen hur han efter flera års studier och sammanträffanden med "botare" i Norden lyckats samla ihop skärvorna av urgammal tradition och sålunda fått fram ett mönster av shamanisk tradition även om sentida botare i allmänhet ej använt sig av sådana shamanistiska metoder som trummor, djup trance, själsresor eller hjälppandar. Detta är en "magisk handbok" för den som har intresse av shamanism och läkekonst.

Appendix I: Själsbegreppen

Önd= upprätthållaren/livgivaren. Den gudomliga anda som genomströmmar alla levande varelser.

Hug= tänkaren/systematikern. Jaget i det medvetna tänkandet.

Vard= resaren/överskridaren. Den del av själen som kan frigöras och resa till de andra världarna. Utforskaren.

Fylgja= följeslagaren/beskyddaren. Skyddsanden, kraftdjuret.

Hamingja= magikern/extatikern. Den andliga essensen/potensen hos en varelse. Den magiska förmågan.

Hamr= omvandlaren. Förmågan att materialisera sin själ i fysisk form t.ex. i gestalt av ett djur.

Gand= sändaren. Den del av själen som sänds för att åstadkomma magisk förändring, bot eller sot.²⁰

¹⁹ sid 211 f

²⁰ sid 90

MICHAEL HARNER: "SHAMANENS VÄG, EN VÄGLEDNING TILL KRAFT OCH HELANDE"

"Shamanens väg" som 1980 utkom på svenska får väl jämte Castanedas böcker betraktas som klassiker och auktoriteter i genren. Jag citerar baksidestexten:

Shamanismen är ett gammalt och beprövat sätt att bevara och skapa hälsa i samhället och upprätthålla en balans mellan människa och natur. Shamanen - man eller kvinna - går frivilligt in i ett förändrat medvetandetillstånd för att få kontakt med och använda en vanligtvis dold verklighet. Och detta för att få kunskap och kraft att hjälpa. Shamanen är en botare eller psykoterapeut, men även en andlig ledare, siare, poet, helig politiker, sångare och dansare.

Shamanismen är minst 25000 år gammal. Den har funnits i de flesta kulturer. I Norden var de samiska shamanerna mycket betydelsefulla. Idag är shamanismen en levande tradition bland urbefolkningen i Australien, Sibirien, Afrika, Grönland och på den amerikanska kontinenten.

Michael Harner - professor i socialantropologi med många års vittomfattande fältstudier - har egna djupgående erfarenheter av de shamanska metoderna. Han har initierats i shamanismens visdom bland Jivaros och Conihus i Sydamerika och bland nordamerikanska indianer.

- - -

I "Shamanens väg" beskriver Harner shamanismen både som vetenskapsman och som en man som lärt och praktiserar shamanismen. "Shamanens väg" är också en praktisk handbok - en shamanismens ABC-bok - för den som själv vill utforska den inre verklighet som vanligtvis är dold för oss. Harner beskriver ingående några av de metoder - trummande, sång, dans - som shamaner använder sedan årtusenden för att förändra sitt medvetandetillstånd, utvidga gränserna för sitt jag och bota sjukdomar.

Boken innehåller mängder av intressant stoff. Rent allmänt måste dock sägas att shamanen företar "själsresor" till en visualiserad "underjord" och stundom till "övervärlden" för att uppnå målet för sina olika syften. Det shamanska medvetandetillståndet kontrasterar mot det vanliga medvetandetillståndet, till vilket shamanen återvänder efter att ha utfört sitt speciella arbete. I vissa fall används droger men tydligen oftast inte utan de speciella förutsättningarna skapas genom trummande, skullrors ljud, sång och dans. Den som inträder i det shamanska medvetandetillståndet får tillträde till ett helt nytt och ändå välbekant universum som informerar honom om meningen med hans liv och död och hans plats i tillvarons totalitet, det är en oförfvägen utforskning av de ändlösa boningarna i ett magnifikt fördolt universum.

Shamanismen har en holistisk grundsyn, en självklar strävan att allt och alla ska kunna leva i glädjefylld och harmonisk samexistens, shamanen upplever sin kraft som djurens, växternas, solens och universums grundläggande energiers kraft. Den som är i besittning av ett väktardjur har normalt tillgång till den andliga kraften hos hela släktet eller arten ("totemdjur") fastän han faktiskt är kopplad till makten via en individualiserad manifestation av den.

Föremål som attraherar en utan att man är medveten om något särskilt skäl därtill kan, ur shamansk synpunkt, vara "maktföremål" vilkas andliga aspekt avslöjas för en under en resa i Underjorden. Sådana föremål samlas i ett makt- eller medicinknyte. Fastän det potentiellt finns en

nästan oändlig variation av maktföremål finns det en särskild sak som man ständigt återfinner hos shamaner. Det är kvartskristallen. Den betraktas som det mest kraftfulla maktföremålet av alla hos så vitt skilda folk som jivaros i Sydamerika och urinnevånare i Australien. Det vitt spridda nyttjandet av kvartskristaller spänner över tusentals år. Det anses att kristallens andliga och materiella naturer är desamma. Kvartskristallen är i en mening "stelnat ljus" som används för "upplysning" och för seende. Ett fenomen som inte är olikt begreppet "det tredje ögat" uppträder hos det australiska Wiradjerifolket. Shamaner under utbildning fick en bit kvarts "insjungen" i sina pannor för att bli klarsynta. Det finns många analoga exempel världen över.

Man skulle kunna tro att kvartskristallen uppfattas som kraftfull helt enkelt för att den är en genomskinlig sten men det är också glimmer och det förekommer inte omnämnt i den shammans litteraturen. Detta pekar mot något mera än blotta genomskinligheten är inbegripet. Det skulle kunna vara kvartskristallens förmåga att bryta ljuset som ett prisma så att dess olika regnbågsfärger syns. Men detta är en otillräcklig förklaring. Svaret kan ligga i ett högst märkligt sammanträffande. I den moderna fysiken är kvartskristallen också involverad i manipulerandet av kraft. Dess anmärkningsvärda elektroniska egenskaper gjorde den tidigt till en grundläggande komponent i radiosändare och radiomottagare (kristallmottagaren). Tunna skivor av kvartskristall blev senare viktiga delar av modern elektronisk utrustning som datorer och tidmätare. Fastän allt detta kan vara slumpartade sammanträffanden är det en av de många synkroniciteter som gör den ackumulerade kunskapen om shamanism spännande och ofta även skrämmande.²¹

Kristallkulan som vi associerar till mer eller mindre vederhäftiga spåkåringar är helt enkelt en polerad ättling till den urgamla shammans kristallen. I Australien praktiserade de bästa shamanerna kristallskådande för att "se visioner av det förflutna, av vad som inträffade i nuet på avstånd och vad som skulle inträffa i framtiden". Denna teknik har även använts för helande på avstånd etc.

OLGA KHARITIDI: "SCHAMANENS CIRKEL, EN RYSK PSYKIATERS UPPLEVELSER AV SIBIRIENS VISDOM"

Med dr Olga Kharitidi är född i Sibirien i det tidigare Sovjetunionen och numera bosatt och verksam i USA. I "Schamanens cirkel" får man följa hennes spännande upplevelser när hon som ung rysk psykiater blir initierad i shamanismen och sålunda kommer till insikt om källan till världens mystiska traditioner. Hon upptäckte magins och healingens djupa hemligheter och undervisades i den mänskliga själens "sanna natur". Michael Harner beskriver henne som "en rysk Castaneda". Hon är inte uppvuxen i någon shammans tradition utan har en konventionell medelklassbakgrund och utbildning och är själv lika förundrad över vad hon råkar ut för som någonsin läsaren är. Hon beskriver hur hon efterhand får ta del av urgammal shammans visdom, visdom som för den moderna människan i allmänhet tycks ha gått helt förlorad. Där fanns även kunskap om hur man kan överskrida rums-tidsdimensionen. I inledningskapitlet beskrivs hur hon i ett transpersonellt tillstånd återför en död kvinna till livet; "Mina händer börjar röra sig omkring

²¹ sid 136

hennes huvud och hennes bröst. De rör sig själva till rytmen av denna urgamla ritual, och jag vet att precis samma gester och rörelser har utförts av andra för tusentals år sedan. Rörelserna återställer och skapar balans i hennes energi..." Parallellt med sådana spektakulära fenomen beskrivs hennes arbete på ett stort psykiatriskt sjukhus i Novosibirsk. Där får hon så småningom kontakt med en herr Dmitriev som söker hjälp - det visar sig att han är kärnfysiker och hans "psykiska problem" orsakats av de häpnadsväckande resultat man kommit fram till i hans mycket avancerade laboratorium; han tror sig helt enkelt ha blivit rubbad. Olga Kharitidi inbjuds av denne högt uppsatte och i vetenskapliga kretsar mycket respekterade man att besöka hans laboratorium. Han berättar för henne om en viss Kosirev, en framgångsrik astrofysiker som angavs av någon avundsman och skickades till Gulag där han blev kvar i en 20-årig fångenskap tillsammans med andra vetenskapsmän, präster, shamaner och förhårdade brottslingar. Han fick speciella kontakter med sibiriska shamaner och när han slutligen återvände blev tidsteori hans största vetenskapliga intresse. Han utvecklade en komplex teori om tiden där han bevisade att tiden är substantiell till sin natur. Den har sin egen soliditet som förändras med globens konfiguration (jmf. Einsteins allmänna relativitetsteori, min anm.).²² Enligt dessa tankespor hade man i laboratoriet konstruerat en "rums/tidsmaskin", nämligen en slags spegelbehållare som man kunde krypa in i och därigenom få osannolika och märkliga upplevelser. (Därav Dmitrievs förmenta mentala rubbning.) Olga Kharitidi får i denna apparat kontakt med "någon" som talar direkt till henne och bl.a. säger:

"Olga! Lyssna på mig." Det är en mansröst - varken Sergejs eller Dmitrievs, utan en ny, okänd röst. Melodin blandas harmoniskt med hans röst. "Jag vet att du tycker om metaforer. Prova den här: Vi har lärt oss i fysiken att elementarpartiklar är dualistiska till sin natur och att de är helt och hållet beroende av betraktarens position. De kan existera som diskreta partiklar, eller också kan de samtidigt vara en våg. Du kanske redan känner till det, men du känner antagligen inte till att människor besitter samma dualitet. Vi är vågor och separata partiklar på en och samma gång. Det beror på i vilken position vår inre observatör befinner sig. Eftersom vi anser att vi är självständiga individer, ser vi oss som partiklar som är åtskilda från varandra och från allt annat. Men samtidigt är vi vågor, utan några gränser alls.

Du bör kunna förändra din uppfattning av dig själv så att du kan uppleva dig själv som en våg, denna våg är del av allt som existerar. Den kan färdas vart som helst och stanna till var som helst. Låt din kropp upptäcka rytmen i dess våg och bli ett med den.

Mänskligheten som helhet håller på att avsluta kokongstadiet. Den är ännu inte medveten om det, precis som larven är omedveten om den fjärilskropp som växer i dess inre och inte har en aning om sina framtida vingar.

Mycket av den gamla världen kommer att ersättas av ett nytt slags tillvaro. Varje individs psykologiska struktur kommer att förändras på ett mycket genomgripande sätt, den gamla förklaringsmodellen kommer inte att räcka till.

²² sid 165

Som individer har var och en av oss mycket olika aspekter som utvecklas i mycket olika riktningar. Men kom ihåg det Själv som är knutet till ditt hjärta, det som integrerar varenda aspekt i ditt liv till en övergripande mening. Samma sak gäller för hela mänskligheten.

När det gäller just dig, finns det alltid några speciella personer i varje utvecklingsgren som har förmåga att gå in i andra dimensioner än deras egna. Du är en av dem som har kunnat överskrida dessa gränser.

Egot som fenomen har utgjort själva grunden för att era utvecklingsuppdrag skulle bli utförda. Er civilisation hade inte kunnat ta den form den gjort utan egot. Anledningen till att så många nu känner att det har skadliga effekter och att dess inflytande bör minskas är att de omedvetet förutser nästa steg i utvecklingen.

Shamanerna har alltid varit budbärare mellan mänsklighetens olika dimensioner. De är handlingens människor.

En del gamla gravar som öppnats av era vetenskapsmän har i själva verket tillhört andra dimensioner, andra grenar i evolutionen. De är inte bara materiella, fysiska manifestationer. Deras synbarligen döda innevånare har i själva verket levande avsikter. De fungerar som kommunikationskanaler med andra mänskliga dimensioner. Dessa kanaler upprättades i syfte att få kontakt med ditt folk. Det har bara gjorts på få platser på jorden. Altai är en av dem. Din resa dit bestod inte av någon serie tillfälligheter. Varje steg du tog var avsett att väcka ett minne. Och du har kommit en bra bit på väg.

Den grav som grävdes ut i Altai var inte avsedd att öppnas förrän den kommande förändringen redan var allmänt känd. Det faktum att den redan öppnats betyder att förändringarna kommer att gå snabbare.²³

(En händelse som ser ut som en tanke; samma kväll som jag läste detta visade Vetenskapen Värld "Isprinsessan" på teve, ett program som handlade om ovanstående gravöppning.)

Enligt mitt förmenande känns språket i boken platt och förflackat vilket kan bero på översättningen. Även om uppsåtet i första hand inte är någon litterär ambition är det synd på en i övrigt så intressant bok.

RAYMOND A MOODY: "ÅTERFÖRENINGAR, VISIONER AV MÖTEN MED DÖDA ANHÖRIGA"

Raymond A Moody är psykiater. Flera av hans böcker har utkommit på svenska, bl.a. "I dödens gränsland". "Återföreningar" har skrivits i samarbete med Paul Perry, f.d. chefredaktör för American Health Magazine. På bokens baksida står följande att läsa:

Inspirerad av den glädje som nära-dödenupplevare känner när de finner sig möta sina döda anhöriga har Moody forskat i historiska och moderna källor efter ett sätt

²³ sid 166 ff

att kunna framkalla sådana möten under kontrollerade former. Med en kombination av urgamla och moderna metoder har han utvecklat en tranceteknik som är enkel att genomföra och som i fyra fall av fem leder till att försökspersonen upplever ett möte med en död anhörig.

Boken handlar i första hand om fenomenen som "spöken", dvs. hädangångna människor. En metod som Moody kommit fram till är användbar för att uppnå kontakt med den astrala sfären är "spegelskådning". Han berättar hur han händelsevis hittade en bok som hette "Att skåda i kristallkula"²⁴ och hur han sedermera kom att fördjupa sig i denna spektakulära verksamhet, liksom han tidigare studerat några av de tekniker som olika kulturer har skapat för att uppnå förändrade medvetandetillstånd. Han ger även flera exempel på spontana visioner som människor genom tiderna haft t.ex.:

Anatole France berättar hur hans fars faster såg en spegelvision av en döende Robespierre ungefär samtidigt som han blev skjuten i käken. På natten den 27 juli 1794 satt hon och såg i en spegel när hon plötsligt ropade: "Jag ser honom, jag ser honom! Så blek han är. Det blöder ur munnen. Tänderna och käken är trasiga. Gud vare lov. Den blodtörstiga uslingen kommer inte att dricka något annat blod än sitt eget." Sedan skrek hon till och svimmade.²⁵

Moody påpekar att i våra dagar är många benägna att betrakta visioner som något sjukligt, att de som haft visioner är schizofrena eller förvirrade. Han menar att detta är en uppfattning som håller på att förändras. (Han utfärdar dock en varning till den som vill utforska detta fält, skepticismen är kompakt och det kan vara ajöss med karriären.) Hypnagogi är ett tillstånd mellan normal vaken medvetenhet och sömn:

I det hypnagoga tillståndet ser man sådant som det undermedvetna presenterar för en. Ibland är det bara färger som blänker till eller livliga drömsekvenser. Vid andra tillfällen kommer bilder som är klarare än den vanliga verkligheten och som är mycket meningsfulla.²⁶

Detta tillstånd anses vara förklaringen till att man sett "småfolk" o.dyl., det lär även ha utnyttjats av vissa genier för att lösa problem, bl.a. Thomas Alva Edison.

Slutligen beskrivs hur man själv kan skapa sitt eget "psykomanteum", vilket Moody gjort och där bedrivit omfattande experiment som synes bekräfta hans teser.

Många olika föremål, eller spekulum, har under historiens lopp använts för skådandet. Att skåda i vatten har varit ett vanligt sätt. Vatten är också en vanlig symbol för det undermedvetna, liksom kristallen är för Självvet. Polerade stenar har ofta använts; heliga stenar är ju frekvent förekommande inom mytologin. Förr trodde man att visionerna skapades av magiska krafter som bodde i själva spekklet. Ytterst är naturligtvis detta en projicering, det är skådarens eget medvetande och inte någon ockult egenskap hos spekklet som är grunden för spegelvisionen. Kristallen fungerar enligt Moody som en spegel för själen.

²⁴ sid 14

²⁵ sid 30

²⁶ sid 41

STANISLAV GROF: "MÄNNISKANS OKÄNDA VÄRLDAR, UTFORSKNING AV DET OMEDVETNA GENOM LSD-TERAPI"

"Människans okända världar" utkom på svenska 1977 som den första av en planerad serie på fem böcker. Stanislav Grof har i denna bok sammanfattat grundläggande fakta om sin LSD-forskning och därvid lagt huvudvikten vid "den inre rymdens kartografi" i en beskrivning av fenomenen på olika nivåer och om de olika typerna av upplevelser som kommit fram vid försök med psykedelika (psykedelisk=sinnesvidgande, själsöppnande). Det är en systematisk sammanfattning av observationer och rön som gjorts under 17 års seriösa forskningar kring LSD och andra psykedeliska droger främst i Prag men även i USA. Till att börja med förekom LSD enbart som psykofarmaka inom medicinen, att det sedermera olyckligtvis kommit att cirkulera i missbrukarkretsar på den svarta marknaden har både misskrediterat och spolierat mycket av den seriösa forskningen.

På många områden öppnade användandet av LSD nya revolutionerande perspektiv bl.a. inom religionspsykologin då många patienter fick djupgående upplevelser av religiös och mystik art. Förändringar i perceptionen är den mest frekventa och konstanta delen av LSD-reaktionen. Många erfar starka upplevelser av födelse, åldrande, sjukdom, döende och död. En betydelsefull följd "av det chockerande emotionella och fysiska mötet med döden är att grindarna slås upp till ett fält av andliga och religiösa upplevelser, vilka synes vara en del av människans personlighet och oberoende av individens kulturella och religiösa bakgrund och utbildning." ²⁷ Utdrag ur en redogörelse för en LSD-behandling ingående i en psykiaters utbildning:

Vid en punkt under denna process var jag fortfarande ett foster som upplevde en "god" livmoders hela fullkomlighet och lycka eller en nyfödd som diade ett fullmatat livgivande bröst. På en annan nivå blev jag hela universum - jag såg hela skådespelet i makrokosmos med oräkneliga pulserande galaxer och samtidigt var jag kosmos. Dessa lysande och oerhörda kosmiska vidder som tog andan ur mig blandades med upplevelser av det lika fantastiska mikrokosmos, från atomernas och molekylernas piruetter till livets ursprung och de enskilda cellernas biokemiska universum. För första gången upplevde jag universum som det verkligen är - ett ofattbart mysterium, ett gudomligt spel av energiformer. Allt i detta universum föreföll vara medvetet. Efter att ha tvingats acceptera möjligheten av att foster är medvetna om vad som händer dem ställdes jag inför en ännu mer förvånande upptäckt: Medvetenheten kan i själva verket genomtränga allt existerande. Det var en hård påfrestning på mitt vetenskapliga sinne, tills jag insåg att även om många av dessa upplevelser var oförenliga med vad vi brukar kalla sunda förnuftet låg de inte nödvändigtvis utanför vetenskapens sfär. Dessa uppenbarelser var inte mer förbluffande än innebörden i Einsteins relativitetsteori, kvantmekaniken, diverse astronomiska idéer och moderna kosmogenetiska teorier. De panteistiska religionerna, Spinozas filosofi, Buddhas läror, hinduismens uppfattning om Atman-Brahman, maya och lila plötsligt fick allt detta liv och ny mening. ²⁸

Jag citerar även ett stycke som associerar till både det shamanska och andra mediala tillstånd:

²⁷ sid 118

²⁸ sid 135 ff

Grundkännetecknet på den transpersonella upplevelsen är att en eller flera begränsningar förefaller att överskridas. I vissa fall uppfattar patienten det som om jagets vanliga gränser upplöses och hans medvetande och medvetenhet om sig själv utvidgas till att omfatta andra människor och element av omvärlden. Vid andra tillfällen fortsätter individen att känna det som om han behöll sin egen identitet men i annan form, vid en annan tid och på en annan plats eller i ett annat sammanhang. I andra fall återigen erfar den behandlade en total förlust av sin egen identitet och full identifikation med en annan varelses eller enhets medvetenhet. I ännu en stor kategori transpersonella upplevelser, slutligen, förefaller patientens medvetenhet omfatta inslag som inte har någon anknytning till hans vanliga jag-identitet och inte kan betraktas som enbart följer av hans upplevelser i den tredimensionella världen.²⁹

"Utomkroppsliga resor" och andra former av överskridande av tids/rumsdimensionen är inte ovanliga, ibland har patienter sett komplicerade och detaljerade syner i fråga om framtida händelser, eller varit övertygade om att de kunnat besöka vilken epok som helst. Många LSD-patienter spekulerar över att medvetenhet är ett kosmiskt fenomen som sammanhänger med organiserandet av den elektromagnetiska energi som finns överallt i universum; att det mänskliga medvetandet bara är en av många varianter av denna energi, en tanke som ger en ny förståelse för animism och panteism. De som är bevandrade i matematik och fysik rapporterar att de under psykedelisk behandling, bortom det rationella tänkandet och resonerandet, subjektivt kunnat uppleva och förstå Einsteins speciella och allmänna relativitetsteori.

²⁹ sid 180

Fenomenografisk genomgång

(Den fenomenografiska genomgången utgår ur denna version)

DISKUSSION OCH SLUTSATS

Att "allt är en illusion" känner vi från den österländska mystiken, nu kan vi även med hänvisning till den nya fysiken konstatera att materien på subatomär nivå faktiskt huvudsakligen består av "tomrum" (se exemplet om Peterskyrkans kupol, allt utom "saltkornet" är tomrum, sid 7). Just tomrummets betydelse har djup förankring i zenbuddhistisk tradition, där det kallas MA, ett tomrum som anses laddat med andligt innehåll, tomheten, intigheten, ses som allt livs djupaste grund. Enligt Einsteins särskilda relativitetsteori (sid 7) håller inte heller vår tidsuppfattning, något som den shamanistiska traditionen alltid varit medveten om.

Positivistiskt sett kan den nya fysikens rön förklara hur det kommer sig att världen kan sägas vara en illusion. Materien *i sig* är ett dynamiskt samspel av elektromagnetiska energier. Detta är mätbara data - som hermeneutiskt sett kan leda till djupare insikter av t.ex. intensiva religiösa upplevelser och deras psykologiska förutsättningar. (För att hjälpligt följa tankegången att materien är oerhört mycket mer illusorisk och manipulerbar än vi i allmänhet reflekterar över kan det kanske räcka att läsa min sammanfattning av här berörda böcker - helst bör man givetvis läsa dem i sin helhet.)

Rent allmänt måste sägas att i detta material finns förhållningssätt och värderingar som av skilda anledningar kan anses provocerande och kanske farliga. Olof Alexandersson beskriver hur den avvikande tänkande och kännande människan Viktor Schauberger av många i omgivningen upplevdes som ett hot (sid 5). Etablissemangen är och har alltid varit emot förändringar och nytänkande som hotar dess maktposition, man bevakar lystet det rigida gamla tänkandet. Att människans verklighet och verklighetsuppfattning under tidernas gång är föränderlig kan dock ej förnekas. Tendenser i tiden som nu visar på en sådan förändring är t.ex. poststrukturalismen (som vänder sig mot det tänkande som söker ordning och regelbundenhet bakom den föränderliga verkligheten) och postmaterialismen. "Från enfald till mångfald" - för att travestera slagordet "från enhetlighet till mångfald" som finns parallellt med utvecklingen från materialism till postmaterialism. Det kan finnas många "verkligheter", andra dimensioner, som vi ibland kan ana men ej förstå.

Capra och Zukav använder fysiska forskningsresultat på filosofiska tankar. Partikelfysikens rön står onekligen filosofiskt sett närmare den österländska mystiken än den mekaniska västerländska synen på omvärlden gör - allt är ett samspel av energier, "Shivas dans". Ingen partikel kan heller leva enskilt - vilket är en grundtanke inom panteismen och animismen, ett tänkande som vi felaktigt uppfostrats att betrakta som primitivt. Det har dock även hos oss alltid funnits udda individer som vittnat om att "allting lever", Schauberger är ett exempel. Vi klassificerar dem antingen som rubbade eller som mystiker. En alternativ tolkning analog med den idétradition som här presenteras är att vissa människor har en förmåga att, eller i en stressituation helt enkelt råkar, släppa sitt ego och sålunda erfara transcendentala upplevelser, "participation mystique". Detta fenomen beskrivs i "Schamanens cirkel" (sid 17). Liksom en partikel *samtidigt*

kan vara en våg är det tydligen så att vissa människor, exempelvis shamaner, parallellt med att de har god kontakt med och kontroll över sitt ego kan försätta sig i ett transpersonellt tillstånd och sålunda uppleva "andra verkligheter". Det är något som andra kulturer genom diverse olika tekniker lärt sig att praktisera och som kan vara nyckeln till för oss oanade möjligheter. Ray Grigg skriver "genom att man förlorar känslan av olikhet blir det som händer det man tänker och gör" (sid 11). Så kan man även förstå de erfarenheter av LSD-experiment som beskrivs av Stanislav Grof. Vi moderna västerlänningar låser in oss i egot, det blir ett fängelse i stället för ett redskap. En shaman måste ha ett starkt psyke och en djup förankring i sitt ego för att inte riskera att hamna i psykotiska tillstånd.

Verkligheten skapas enligt kvantmekaniken i samspel med åskådaren. I den icke observerade verkligheten finns det flera olika möjligheter, partiklar kan vara på flera olika ställen och dessutom rotera åt både höger och vänster samtidigt... Detta är lika frustrerade och paradoxalt som relativitetsteorin tes att tiden inte är någon separat enhet utan utgör rummets fjärde dimension. I "Schamanens cirkel" sägs att "tiden är substantiell till sin natur" (sid 16). Möjligen är detta något som man inom shamanismen "förstår med känslan" när man gör mentala tids- och rumsresor. Friberg, Harner och Grimson skriver om shamanistiska kulturer där det är helt accepterat att det finns en annan verklighet som shamanen kan se genom att använda sin inre syn. Dessa erfarenheter visar ett släktskap med fenomen som frapperat kvantfysikerna, rön som man dock på helt skilda vägar kommit fram till. Det tyder på att om man löper linan ut kommer man till samma källa - "tomrummet". Allt är ett, differentieringen beror på *hur* man ser.

Görel Englund skriver att egyptierna hade ett "vertikalt" förhållningssätt gentemot begreppen ekologi och nätverk (sid 11). Människan var omgiven av ett nät av gudomliga krafter. Atun den androgyna urenheten, betydde "allt" och "ingenting"! Det odifferentierade urtillståndet är släkt med natten, med den svarta färgen – och med vårt omedvetna. Det är en värld som vi tillhör när vi drömmer och sover, alltså en ej ringa del av våra liv. Där existerar varken tid eller rum enligt vårt normalt dagsmedvetna sätt att se:

I hinsidesvärlden fungerar inte rummet som här. Det som strukturerar rummet här i vår värld är de fyra väderstrecken: norr, söder, öster och väster. Så är det inte där. I hinsidesvärlden är rummet inte strukturerat. - - - Det speciella med tiden där är att den inte har någon utsträckning, att all tid ligger samlad i en punkt.

Det Michael Harner skriver om kvartskristallen är intressant (sid 15). På samma sätt som man inom kvantfysiken tillskriver de subatomära partiklarna en dubbel natur (våg/ partikel) ser ju shamanen genom att försätta sig i ett speciellt medvetandetillstånd en dold verklighet "bakom" den vanliga verkligheten. Man kan tolka det som att det är världens materiella resp. dess andliga aspekt, kanske en parallell till rums/tidsdimensionen. I den shamanistiska traditionen är alltså kvartskristallen helt unik såtillvida att den är oföränderlig i dessa båda tillstånd.

På den subatomära nivån förvandlas hela tiden energi till massa och massa till energi, alltså så även psykisk energi. Föreställer man sig att psykisk energi transformeras till massa, "tanken är skapande", är det inte lika svårt att acceptera tanken att materiens karaktär är illusorisk; att den kosmiska väven lever - och vi är delar av den. En andlig verklighet som vi egentligen inte vet något om men som påverkar oss på ett transcendent sätt. Ett viktigt och intressant påpekande är att den s.k. köpenhamnstolkningen av kvantfysiken "påbörjade en monumental återförening av den rationella delen av vårt psyke, som exemplifierades av naturvetenskapen, och den andra

delen av oss som vi ignorerat sedan 1700-talet: vår irrationella sida" (sid 10). Med andra ord, ett återupprättande av "det kvinnliga"; detta är en central problematik om man vill bejaka livet. Denna ekvilibristiks akt, jämvikten mellan kvinnligt och manligt - yin och yang - är enligt taoismen dock inget mål i sig utan liksom allt liv en ständigt pågående process.

Ronny Ambjörnsson har i en recension av en ny bok, "The fire within the Eye: a Historical Essay on the Nature and meaning of Light" av David Park (DN 7/1 -98), beskrivit fenomenet kring ljus och seende som utgör en intressant parallell till det hinduistiska begreppet "dar'san". Boken är en vetenskapshistorisk studie om idéerna kring ljus och seende från antiken till modern tid. Synen beskrivs som en form av beröring, synstrålen som ett slags finger - en bild som lika väl kunde vara en förklaring av "dar'san". Ambjörnsson presenterar även synpunkten att religion och vetenskap inte är fiender utan två olika sätt att närma sig samma frågeställning. Likaväl kan man kanske säga att psyke och materia i själva verket är samma fenomen, det ena inifrån sett det andra utifrån.

Att allt är en illusion kan även uttryckas som att allt är "projektioner", vilket är Moodys tolkning av fenomenet spegelvision, kristallen fungerar som en spegel för själen (sid 19). Ockulta fenomen blir sålunda förklarliga som en slags biprodukter.

Shamanen företar "själsresor" till en visualiserad "underjord". Är inte det helt enkelt en projektion av psyket och "underjorden", en bild av det som vi nu hellre mer abstrakt kallar för det undermedvetna?

I "Schamanens cirkel" finns antydningar om en förborgad kunskap om verkligheten som är mycket mer vittgående än vår moderna vetenskap. Skulle det måne kunna vara så att man i andra epoker och kulturer kunnat kanalisera och hantera någon i naturen allestädes närvarande energi som vi med våra vanliga sinnen ej uppfattar? Liksom elektricitet alltid funnits överallt men som vi i vår tid lärt oss att hantera och först därmed accepterar som en realitet.

Stanislav Grof påpekar att många LSD-patienter spekulerar över att *medvetenhet* är ett kosmiskt fenomen som sammanhänger med organiserandet av den elektromagnetiska energi som finns överallt i universum; att det mänskliga medvetandet bara är en av många varianter av denna energi (sid 21). Vi står nu sannolikt inför en avgörande kulturell förändring, vår världsbild håller på att förändras - ett paradigmskifte, ett medvetenhetsskifte. Vad är då "medvetande" - ett kontinuerligt uppvaknande i ett ständigt expanderande universum? Eller kanske "kärlek"? Ett medvetet universum måste vara ett besjälat universum, vilket för övrigt är den animistiska och panteistiska grundtanken.

En av den nya fysikens stora insikter är att åskådaren är en medskapare, ej blott en objektiv och passiv iakttagare. Detta innebär i sin tur att människan får ett moraliskt ansvar, från att enligt den newtonska världsbilden där världen går och går oavsett vad människan tar sig för, har hon tilldelats en i högsta grad ansvarsfull roll; världen blir vad hon gör den till, den är blott sådan hon uppfattar den. En liknande roll tycks shamanen hela tiden ha axlat.

En annan shamansk insikt som vi torde kunna lära oss mycket av berör acceptansen av förändrade medvetandetillstånd. Vi har fixerats vid att använda egot som vårt enda till buds stående redskap när vi kommunicerar med omvärlden. Om man tänker sig att "egot" är analogt med "partikeln" så är kanske olika transpersonella tillstånd som uppenbarligen shamanen använder sig av, analoga med "vågen"... Genom att spränga psykiska gränser skapas översinnliga perceptioner.

Man skulle kunna kalla "partikeln" manlig och "vågen" kvinnlig. Partikeln utforskar och

särskiljer och önskar finna alltings enhetliga grund medan vågen är oändligt mångfacetterad och övergripande och söker helheten; ingendera fungerar självständigt. Jämför med de shamanistiska själsbegreppen "Vard" och "Hug" (sid 14).

Ser man till den tidsmässiga spridningen av fenomenet "alternativ verklighetsuppfattning" så har enligt Harner shamanismen funnits i minst 25000 år - och ändå anses detta nu subversivt! Det har så vitt jag kan förstå varit fråga om en intuitiv kunskap som först nu i sin intellektuella skepnad som relativitetsteori etc. börjar accepteras som rumsren i västerländsk kontext. Detta tänkande i sin tur vilar på Aristoteles och Descartes' ideologier - alltså ur hela mänsklighetens utvecklingshistorias synpunkt sett en relativt kort period under vilken vi radikalt fjärrat oss från den urgamla "organiska" världssyn som har sin grund i animism och som fortlevt i de österländska religionerna. Det finns nu alltmer utbredda uppfattningar (ex. inom New Age-rörelsen) att vi står inför ett paradigmskifte, att vår världsbild återigen är på väg att förändras. Vi börjar åter se oss själva som en del av naturen, vi har påbörjat en återförening med "vår irrationella sida" som vi i flera århundraden ignorerat (sid 10), det är ett bejakande av den kvinnliga energin.

Den röda tråd som jag ser löpa genom denna litteratur påvisar dels utifrån olika förutsättningar *annorlunda* sätt att uppfatta och förhålla sig till "verkligheten" och dels finns här genomgående mer eller mindre religiösa övertoner. En gemensam nämnare är även den parallell jag ser mellan komplementaritet, dvs. ljusets våg/partikeldualism (våg- resp. partikellika kännetecken är komplementära kännetecken av ljuset. *Båda* aspekterna är nödvändiga för att man ska förstå fenomenet ljus) och olika medvetandetilstånd. Detta innebär i båda fallen ett överskridande av vår vanliga tids- och rumsuppfattning. Vidare krävs det såväl inom shamanismen som i den kvantmekaniska forskningen att man är en kreativ medskapare, inte en objektiv iakttagare - vilket fordrar en speciell medvetenhet eller insikt om materiens i grunden paradoxala struktur. Är fysiken i själva verket studiet av medvetandets natur? Enligt relativitetsteorin är rummet inte tredimensionellt, tiden inte en separat enhet utan den bildar tillsammans med rummet ett fyrdimensionellt kontinuum; materien är inget annat än en form av energi, med andra ord "en illusion".

Källan till världens mystiska tradition tycks vara mångfacetterad. Dess uttolkare har i vissa epoker och kulturer haft högsta status medan de i andra betraktats som sjuka, otillräkneliga eller farliga. De är sannolikt människor med högt utvecklad varseblivningsförmåga ("klarsyn") som gör det möjligt för dem att se och erfara den levande energin bortom världens manifesta former.

Litteraturförteckning

- Zukav, G (1981) *De dansande WuLi-mästarna*. Askild&Kärnekull
Capra, F (1975) *Fysikens Tao*. Göteborg: Korpen
Englund, G (1997) *Så tänkte de; essäer om det forntida Egypten*. Stockholm: Carlssons
Schauberger, V (1981) *Samlingskompendium 1*. Umeå:IET
Alexandersson, O (1981) *Det levande vattnet*. Stockholm: Proprius
Eck, D L (1996) *Dar´san, det gudomliga skådandet*. Nora: Nya Doxa
Grigg, R (1996) *Varandets Tao*. Borås: Wahlström&Widstrand
Friberg, G (1982) *Vi kommer att leva igen*. Kristianstad: FIB:s lyrikklubb
Grant, J (1975) *Jag var Egyptens drottning*. Stockholm: Berghs
Grimson, A (1992) *Svartkonstbok*. Stockholm: Vattumannen
Haren, M (1983) *Shamanens väg*. Göteborg: Korpen
Kharitidi, O (1996) *Schamanens cirkel*. Vällingby: Strömbergs
Moody, R A (1994) *Återföreningar*. Falkenberg: Natur&Kultur
Grof, S (1977) *Människans okända världar*. Stockholm: Prisma
Larsson, S (1986) *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur
Uljens, M (1989) *Fenomenografi – forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur

Bilden på titelsidan föreställer enligt obekräftad källa Hopi-indianernas samt även samernas flagga.